

AKADEMIN FÖR TEKNIK OCH MILJÖ
Avdelningen för datavetenskap och samhällsbyggnad

Kan allemansrättens omfattning tydliggöras genom domsluten i tidigare rättsfall?

Isak Colakovic

2023

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Lantmäteri teknik
Lantmätarprogrammet, ekonomisk/juridisk inriktning

Handledare: Simon Skytt Dempwolf
Examinator: Jesper Paasch

Förord

Med denna uppsats slutför jag min utbildning till lantmätare. Jag vill rikta ett tack till min handledare Simon för kommentarer och synpunkter.

Eskilstuna, Maj 2023

Isak Colakovic

Sammanfattning

Allemansrätten finns idag inskriven i Grundlagen och nämns även i Miljöbalken utan att definieras. Lagtexten ger inte någon förklaring till vad allemansrätten konkret betyder och vad den omfattar utöver att alla måste visa hänsyn och varsamhet. Lagen kan bara ge någon form av avgränsning om övriga lagar tolkas motsatsvis men att så ska ske är i sådana fall ett antagande. Det vore dessutom märkligt om en grundlag alltid är relativ till alla andra lagar som förment ska vara underställda denna.

Allemansrättsliga konflikter är ovanliga, förmodligen för att den baseras på sedvänja och samförstånd men med ett ökat kommersiellt nyttjande av naturen i form av t.ex bärplockning och turistindustri på andras mark samt förändring av folks attityd så är det inte långsökt att tänka sig att dessa konflikter kan bli alltmer vanliga i framtiden. Det är därför viktigt att veta vilka rättigheter och skyldigheter som allemansrätten egentligen ger, utöver diffusa riktlinjer som personer i allmänhet antas respektera.

Då det inte går att finna dessa i lagen så vänder sig det här arbetet till nästa steg i rättsordningen; domstolarna som ska utgå ifrån lagen för att lösa juridiska konflikter. Sju rättsfall har analyserats med syfte att utröna de resonemang som rättstolkaren för och hur de bedömer allemansrättens omfattning i respektive fall. Detta för att kunna jämföra konflikternas utfall och se om domstolarnas hantering av tidigare fall kan tydliggöra någonting avseende allemansrättens utsträckning och begränsningar.

Resultatet visar att det finns stora skillnader mellan hur olika domstolar bedömer saken, både inom samma rättsfall men också mellan dessa. Det förekommer rena motsägelser och det kan inte sägas att domstolarna är konsekventa i sin tillämpning av allemansrätten. Några principer förekommer i flera av domsluten såsom en icke-specificerad toleransgräns för skada och olägenhet, att ett kommersiellt nyttjande av allemansrätten är tillåten samt att det finns en möjlighet för fastighetsägare att delvis hindra allmänheten från områden som egentligen är allemansrättsligt tillgängliga givet vissa förutsättningar. Det är dock tveksamt hur mycket de här, av flera domstolar tillämpade reglerna är värda då det inte finns någon skyldighet för en framtida rättstolkare att ta hänsyn till dessa. Domstolarna har generellt en för långtgående tolkning avseende vilka rättigheter som allmänheten har vilket resulterar i att markägaren måste göra stora eftergifter. Arbetet finner att det är nödvändigt att allemansrättens avgränsningar lagstadgas efter en noggrann utredning som tar framtidens förhållanden i beaktande.

Nyckelord: **Allemansrätt, Prejudikat, Konflikter, Rättsfall, Rättigheter**

Abstract

The Right of Public Access is today a part of the Swedish constitutional law and is also mentioned in the Environmental Code without being defined. The law does not give any clear explanation as to what The Right of Public Access really means and what it encompasses apart from the general obligation to show consideration and caution. The law can only provide some form of demarcation if other laws are interpreted to the contrary, but that this should be done is in any case an assumption. It would also be strange if a Constitutional law is always relative to all other laws that are supposed to be subordinate to it.

Conflicts regarding the Right of Public Access are unusual, probably because it is based on custom and consensus, but with an increased commercial use of nature in the form of for example berry picking and the arranging of tourist activities on other people's land as well as a change in general attitudes, it is not far-fetched to imagine that these conflicts can become increasingly common in the future. It is important to know what rights and obligations the Right of Public Access actually provides, in addition to vague guidelines that people are assumed to follow.

Since it is not possible to find this in the law, this thesis turns to the next step in the legal system; the courts, which would usually proceed from the law to resolve legal conflicts. Seven legal cases have been analysed with the aim of finding out the reasoning used by the courts and how they assess the extent of the Right of Public Access in each case. The purpose is to be able to compare the outcomes of the conflicts and to see if the courts' handling of previous cases can clarify anything regarding the extent and limitations of the Right of Public Access.

The results show that there are large differences between how different courts assess the matter, both within the same legal case but also between them. There are sheer contradictions and it cannot be said that the courts are consistent in their application of the Right of Public Access. Some principles appear in several of the verdicts, such as an unspecified tolerance limit for damage and inconvenience, that a commercial use of the Right of Public Access is permitted and that there is an opportunity for property owners to partially prevent the public from areas that are technically accessible by Right of Public Access given certain conditions. However, it is doubtful how much these rules, applied by several courts, are worth as there is no obligation for a future legal interpreter to take them into account. The courts generally have a too far-reaching interpretation regarding what rights the public has, which results in the landowner having to make major concessions. The work finds that it is necessary that the demarcations of the Right of Public Access be legislated after a careful investigation that takes the changing conditions of the future into account.

Key words: **The Right of Public Access, Precedent, Conflicts, Legal cases, Rights**

Innehållsförteckning

Förord.....	i
Sammanfattning.....	iii
Abstract.....	v
1. Inledning.....	1
2. Bakgrund.....	2
2.1 Allemansrätt.....	2
2.2 Sedvanerätt.....	4
2.3 Tidigare domar som prejudikat.....	5
3. Metod.....	6
3.1 Etiska Aspekter.....	7
3.2 Miljöaspekter.....	7
4. Resultat.....	8
4.1 HFD 2012:70.....	8
4.2 NJA 1996 s.495.....	11
4.3 NJA 1986 s. 637.....	14
4.4 MÖD mål nr. M 12283-18.....	15
4.5 MÖD 2007:18.....	18
4.6 NJA 1949 s. 167.....	19
4.7 MÖD 2006:59.....	21
5. Analys.....	23
6. Diskussion.....	26
7. Slutsats.....	30
Källor.....	31

1. Inledning

Allemansrätten är en form av nyttjanderätt som har vuxit fram i Sverige genom historien och som utgör en begränsning i fastighetsägares ensamrätt över sin mark. Dess tidigare syfte var att möjliggöra för folk att röra sig över annans ägor och nyttja de naturresurser som behövdes för genomfart genom att tillåta övernattning och förtärande av nötter och bär (Holmberg, 1961). Idag är inte det aktuellt längre utan allemansrätten har utvecklats till en fråga om friluftsliv och rätt att ta del av naturen. Allemansrätten har nämnts i gamla lagtexter, bl.a. i landskapslagarna där ändå ett försök till definition av rätten gjordes (Bengtsson, 1966). I modern tid, efter industrialisering och urbanisering så har allemansrättens syfte övergått till att vara rekreativrelaterat och saknade under större delen av 1900-talet något lagstöd. Mot slutet av århundradet skrevs allemansrätten in i lagen och den är i dag en del av Grundlagen. På grund av olika uppfattningar och olika seder och bruk så kan konflikter uppstå när allemansrätten åberopas, inte minst för att den står i konflikt med äganderätten, en rättighet som också är Grundlagsskyddad.

Syftet med studien är att försöka ta reda på var gränsen till allemansrätten går genom att analysera de utslag som givits i ett antal konflikter som uppstått genom åren och se om det finns en tydlig uppfattning om allemansrättens omfattning från domstolarnas sida eller om de tolkar det olika från gång till gång. Om domsluten är konsekventa så kan dessa användas för att specificera vad som tillåts och inte genom allemansrätten, något som har betydelse för alla som nyttjar den. Begränsningar till studien är att den kommer att baseras på ett begränsat antal rättsfall och att det oavsett om några tydliggöranden kan utläsas fortfarande kan finnas en osäkerhet i framtida tolkningar av allemansrätten eftersom dessa inte är lagstadgade.

De frågeställningar som uppsatsen kommer att utgå ifrån är följande:

- Går det att dra slutsatser om allemansrättens begränsningar/utsträckning utifrån de rättsfall som har behandlat dessa frågor?
- Hur konsekventa är domar som behandlar allemansrättsliga frågor?
- Om slutsatser kan dras, vilka är dessa då i sådana fall och kan de rättsfallen utgöra bestämmelser i brist på en lagstadgad definiering av allemansrätten?
- Hur vägs äganderätten mot allemansrätten i dessa rättsfall?

2. Bakgrund

2.1 Allemansrätt

Redan i de gamla landskapslagarna från medeltiden fanns bestämmelser som gjorde det möjligt för folk att färdas över andras marker och att kunna uppehålla sig där. Tillstånd gavs också för att plocka bär och nötter etc. för eget bruk där och då (Mortaleza, 1997). Det var däremot inte tillåtet att plocka på sig mer än vad man behövde, t.ex. i syfte att sälja naturprodukterna. Ett stycke från Skånelagen från 1200-talet gör gällande att: ”*Far någon genom en annans inhägnade skog, då må han samla så många nötter, som han knäcker där, och föra bort sin hatt full eller sina handskar fulla. För han bort i sin barm eller i sin kjortelflik, böte han två örar eller give tre mäns ed. Så är ock med allon av ek och bok*” (Holmbäck & Wessén, 1943). Detta överensstämmer med gamla principer som även återfinns i Gamla Testamentets Femte Mosebok: ”*När du kommer in i en vingård som tillhör din nästa, får du äta så mycket druvor du vill så att du blir mätt, men du får inte lägga något i ditt kärl. När du kommer in på din nästas sädesfält, får du plocka ax med din hand, men du får inte röra din nästas säd med en skära.*” Av detta kan vi dra slutsatsen att tanken om att äganderätten över mark och natur måste inskränkas för att ge var man någon form av grundläggande tillträde går tillbaka långt i tiden och kan kanske anses vara sunt förnuft. Det verkar också som att denna ”Allemansrätt” begränsas på ett sätt som kan jämföras med en buffé; du får ta del av det som erbjuds till den grad att du själv kan nyttja det vid tillfället. En rimlig avvägning för att ge alla en möjlighet att åtnjuta samma rätt.

Även rätten till vatten återfinns i dessa landskapslagar, bl.a. i Västgötalagen som ger varje medborgare viss rätt även till privata vattenområden (Åström, 1899). Detta kan ses som en föregångare till och framförallt ett praktiskt implementerande av senare deklARATIONER om tillgång till vatten som en mänsklig rättighet (FN, 2014).

Senare lagar såsom 1734 års lag och Strafflagen från 1864 stadgade förbud mot att olovligen korsa annans ”*tomt, åker, äng, plantering, eller andra ägor, vilka därav kunna skadas*” (24 kap. 11 § 1864 års strafflag). Det görs alltså en skillnad mellan ”naturmark” och mark som brukas eller utgör tomt. Anledningen som ges till förbudet är för att förhindra skador men det kan tänkas att det även fanns andra motiv såsom rätten till avskildhet. Det verkar också rent allmänt göras en skillnad mellan ”hur mycket” man äger sin mark beroende på olika faktorer, främst närheten till bostaden, trots att det inte finns någon sådan juridisk distinktion. Detta främst genom hur långtgående rätten att ensam råda över sin egendom är. Det går bevisligen

långt bak i tiden och var intressant nog tydligare beskrivit i dessa gamla lagar än i den nuvarande.

År 1915 formulerades en lag med anledning av den ökade kommersiella plockningen av främst bär som gav ”ägare och brukare af jord erforderligt skydd mot obehörigt intrång af bärplockare å områden, som med hänsyn till deras närbelägenhet intill bostäder böra vara fredade.” Samtidigt garanterades allmänhetens rätt att plocka bär, vilda blommor, örter och svamp enligt det ”af ålder rådande föreställningssättet öfverensstämmande grundsatsen, att bär i skog och mark må fritt plockas af hvem som helst, såvida det kan ske utan skada å skog eller stängsel” (Östgötaposten, 1915). En intressant detalj är att markägarna enligt denna bestämmelse kunde reservera områden på sin mark genom att markera dessa vilket gjorde det förbjudet för andra att plocka där.

Termen ”Allemansrätt” och den moderna föreställningen utav den kommer från en fritidsutredning från 1937 som tillsattes i samband med den lagstadgade rätten till semester utökades (La Mela, 2014). Det ansågs viktigt att den nu alltmer urbaniserade befolkningen i landet hade möjlighet till friluftsliv och utredningen uppgav att: ”Som bekant är det för envar lovligt att oberoende av ägarens vilja i viss utsträckning färdas över och uppehålla sig å annans fasta egendom, att begagna sig av vattnet i sjöar och vattendrag för båtfärder, bad, tvätt etc. samt att på annans mark tillgodogöra sig vissa naturalster såsom vilt växande bär, blommor, örter och svampar. Detta kan sägas vara de ur friluftslivets synpunkt viktigaste av de rättigheter, som gå under namnet ’alle mans rätt’ eller ’allmänhetens rätt’” (SOU 1940:12). Denna utredning föranledde inte att några lagar om allemansrätten stiftades och var givetvis inte juridiskt bindande men kom ändå att utgöra något av en inofficiell ”lag” eller åtminstone en modern sammanfattning av den nyttjanderätt av andras egendom som gavs medborgarna enligt kvarlevor av äldre rätt. Vid denna tidpunkt kan det sägas att allemansrätten hade blivit en sedvanerätt vars begränsningar var oklara men där folk i gemen ändå hade en överskådlig uppfattning om vad som var tillåtet och inte, baserat på sunt förnuft och accepterandet av gamla överenskommelser.

Allemansrätten nämndes i lag för första gången 1975 genom ett tillägg till naturvårdslagen som sade att naturen var tillgänglig för alla enligt allemansrätten. Vad allemansrätten var och vad den betydde lämnades därhän (Ahlström, 2008). Sedan dess har allemansrätten blivit grundlagsskyddad genom 2 Kap. 15 § i Regeringsformen som säger att ”alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits ovan”. Liksom i naturvårdslagen (som numera är ersatt av Miljöbalken) så definieras inte allemansrätten och

den ända ledtråden till begränsningen av den finns i 7 Kap. 1 § MB som berättar att ”var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den”. Den här formuleringen är ospecifik och kan tolkas på flera olika sätt beroende på vad var och en anser vara hänsyn och varsamhet. Förmodligen är denna bestämmelse tillräcklig för att de flesta ska agera på ett sådant sätt som lagstiftaren hade i åtanke, men inte tillräckligt tydlig för att avgöra konflikter när det finns olika uppfattningar. Även i förarbetena till detta tillägg i Regeringsformen resonerade man på så sätt att det redan fanns en stor allmän förståelse för vad allemansrätten betyder och att det därför inte behövdes en lagstadgad definition (La Mela, 2014). Det var också tänkt att allemansrättens omfattning skulle förstås genom motsatsvis tolkning av Brottsbalken eller andra lagar, där det som inte är förbjudet är tillåtet (Ahlström, 2008). Men även om denna metod kan ge en viss klarhet så är det inte tillräckligt för att utröna allemansrättens omfattning i alla fall. Det är tydligt att man inte får parkera sin husvagn i någons grönsaksland men är det tillåtet att plocka äpplen från någon annans träd? Det verkar som att det beror på vart trädet är beläget etc. men det är knappast något som går att avgöra genom motsatsvis tolkning av andra lagar. Bristfälligheten med detta görs också tydlig genom de allemansrättsliga konflikter som uppstått genom åren. Det går också att ifrågasätta hur allemansrätten kan vara en grundlag om betydelsen av den kan ändras från år till år beroende på andra lagändringar som förmodligen uppkommer utan att ta allemansrätten i beaktande överhuvudtaget.

2.2 Sedvanerätt

Sedvanerätt är något som inte finns nerskrivet men som ändå uppfattas som lag och som juridiskt bindande i vissa områden. Sedvanerätten som rättskälla består av traditioner och hävdvunnen sed som har blivit allmänt accepterat och sedan inte lagstadgats, förmodligen för att det inte ansågs behövas då dessa regler efterlevdes ändå. Sedvanerätten är exempelvis en viktig del av Köplagen då den hänvisar till det under lång tid rådande handelsbruk som återfinns i de sammanhangen (Eklund & Rembe, 2011).

För att något ska utgöra sedvanerätt krävs dels att regeln/lagen i praktiken efterföljs och att anledningen till detta är att de relevanta aktörerna ser det som lag och därmed som nödvändigt att följa, så kallat *opinio juris*. I vissa fall stöds sedvanerätten av prejudicerande domar som kan specificera hur den ska appliceras och vad den innebär. För att en sedvana eller ett hävdvunnet bruk ska ses som sedvanerätt krävs det att domstolarna och i förlängningen lagstiftaren ser detta som nödvändigt, positivt, rätt etc. Något som de legala auktoriteterna

inte ser som legitimt kommer heller inte att utgöra sedvanerätt, även om "folket" uppfattar det så. Det gör att frågan om varför bestämmelser som kommer genom sedvanerätt inte kodifieras/skrivs ner i lag uppstår. Sedvanerätten är ändå underställd domstolarnas tillämpning och lagstiftarens medgivande, så det finns egentligen ingen legitimitet i en hävdvunnen bestämmelse i sig själv. Då hade det varit tydligare att göra sedvanerätten till nerskriven lag.

Vad som utgör sedvanerätt varierar även över tid och mellan olika platser vilket är ett problem som uppstår med allemansrätten. Olika lokala sedvänjor kan stå i konflikt med varandra utan att det är uppenbart vilken av dessa uppfattningar som gäller före. Det är ytterligare ett problem med att hänvisa till sedvanerätt (Stens, A. & Sandström, C., 2014).

2.3 Tidigare domar som prejudikat

Prejudikat innebär att tidigare domar, utslag eller beslut från en domstol används som mall och argument för vad som beslutas i ett visst fall. I länder med *Common Law* systemet består hela rättsordningen av prejudikat och dessa har således en mycket stor betydelse där det kan sägas som en generell regel att; äldre beslut och beslut från högre instanser går före, utgör prejudikat, till beslut som tagits senare eller av lägre domstolar. Då Sveriges rättssystem består av en kodifierad lag som beslutats av den lagstiftande församlingen (Riksdagen), tjänar tidigare domar som riktlinjer när den skrivna lagen inte ger ett tillräckligt tydligt besked om hur ett fall ska bedömas. Prejudikat i Sverige räknas således som en rättskälla om än sekundär eftersom ett prejudikat inte är juridiskt bindande utan snarare utgör rättspraxis som vägleder domstolarna och kan hjälpa de att motivera sina beslut.

3. Metod

Sju rättsfall som behandlar konflikter gällande allemansrättens omfattning har analyserats med hjälp av juridisk metod för att svara på frågeställningarna. Rättsfallen har hittats genom att läsa igenom andra källor som hänvisar till dessa, sökande på internet och användande av JUNO:s databas. På så sätt har urvalet förmodligen inkluderat de flesta rättsfall som berör allemansrättsliga konflikter men det kan hända att någon relevant dom har missats. De domar som inkluderats i uppsatsen valdes med hänsyn till deras relevans i förhållande till frågeställningarna och möjligheten att jämföra dem med varandra. Rättsfallen som inkluderas är följande:

- HFD 2012:70
- NJA 1996 s. 495
- NJA 1986 s. 637
- MÖD mål nr. M 12283-18
- MÖD 2007:18
- NJA 1949 s. 167
- MÖD 2006:59

Uppsatsen har strukturerats så att varje rättsfall analyseras och sammanfattas var för sig för att ta reda på hur domstolarna har resonerat och dömt och vilka argument som använts från de olika sidorna. Sedan presenteras de viktiga slutsatserna från respektive dom för att sedan diskuteras och jämföras med varandra för att svara på frågeställningarna. I slutsatsen ges avslutande tankar om vad arbetet har visat.

Metoden har valts därför att utfallen i tidigare konflikter är så nära det går att komma att utröna vad som gäller i relation till allemansrätten förutom skriven lag, vilket inte finns. Den allmänna uppfattningen eller vad som står i litteraturen betyder föga om det inte får genomslag i domstolen. Om allemansrättens omfattning var tydligt definierad i lagen så vore det ändå domstolarna som skulle applicera dessa, nu får de utgå ifrån något annat; sedvana, praxis, sunt förnuft eller hur de nu grundar sina domslut.

Begränsningar som finns med metoden är att fallen bara berör ett begränsat antal situationer och typ av konflikter vilket därmed gör att slutsatserna från arbetet kanske inte går att applicera på en annan fråga som uppstår gällande allemansrätt. De kommer dock att ge insikt för framtida problem av samma sort som i de ovannämnda fallen.

Den juridiska metoden består av ett antal steg som används för att lösa legala problem:

1. Identifikation av det juridiska problemet: vad är konflikten, vilka parter berörs, finns det någonting som utgör eller kan utgöra ett brott etc.?
2. Hitta rätt rättsregel: ta reda på vilka lagrum som är relevanta för fallet.
3. Läs och tolka rättskällorna: förstå vad bestämmelsen säger och hur den ska kunna appliceras på det aktuella fallet.
4. Identifiera rekvisiten
5. Tydliggöra innebörden av rekvisitet
6. Göra en avvägning och ta ställning till problemet

3.1 Etiska aspekter

Studien kommer att behandla rättsfall där olika parter och deras förehavanden förekommer. Detta skulle kunna medföra att en etisk avvägning behöver göras beroende på konfliktens art och vilka det berör. I detta fall så handlar rättsfallen inte om grov brottslighet eller andra känsliga ämnen och rättsfallen är redan offentliggjorda så ingenting nytt kommer att exponeras. Det kan vara så att det är möjligt att utelämna parternas identitet, om det så handlar om privatpersoner eller juridiska personer, det är kanske möjligt om det anses vara lämpligast.

3.2 Miljöaspekter

Frågan om vad allemansrätten tillåter är starkt kopplad till den lokala miljön då det handlar om människors interaktion med naturen. Allemansrätten måste förhålla sig till Miljöbalkens regler och även om de exakta gränserna är otydliga så finns det en generell begränsning avseende saker som leder till en försämrad miljö (7 Kap. 1 § MB). Miljöskyddet är det intresse som jämte äganderätten oftast ställs mot allemansrätten. Allemansrättsliga aktiviteter kan påverka närmiljön genom exempelvis nedskräpning, störande av djur, plockning av utrotningshotade växtarter och andra ingrepp i naturen beroende på vilka som nyttjar allemansrätten, var, hur etc.? (Campion, R., & Stephenson, J., 2014). Samtidigt behöver stora möjligheter genom allemansrätten inte alls påverka naturen och miljön negativt, snarare kan allmänhetens tillgång till den bidra till en ökad förståelse och ett engagemang för miljöfrågor då dessa aspekter kan sättas in i ett personligt perspektiv (Chen et al., 2023). När det gäller miljövard på den lokala nivån så har den enskilda människan större möjlighet att påverka till en positiv utveckling, samtidigt som stor skada kan åsamkas genom ett hänsynslöst beteende. Därför är det relevant ur miljöhänseende att klargöra allemansrättens omfattning.

4. Resultat

4.1 HFD 2012:70

För att kunna förvalta skidspåren som används i de årliga Vasaloppstävlingarna bildades år 1993 naturreservatet Vasaloppsspåret som innefattar den 9 mil långa sträcka som loppet sträcker sig över. De två kommunerna Mora och Malung-Sälen sköter de delar av naturreservatet som ligger inom deras respektive kommungränser med undantag för under de två veckor av året som Vasaloppstävlingarna hålls, då Vasaloppsföreningen Sälen-Mora tar över ansvaret. Utöver tävlingsverksamheten motiverades inrättandet av reservatet med att kunna informera allmänheten om områdets kultur- och naturvärden, förhindra åtgärder som skulle kunna skada spåret samt att hålla spåret öppet för allmänheten.

Användandet av skidspåret under perioden november-april blev avgiftsbelagt av Mora kommun år 2009 med undantag för de två veckor då Vasaloppsföreningen förvaltar området. Detta gav upphov till en konflikt mellan sakägaren A.P och kommunen då A.P överklagade beslutet hos förvaltningsrätten med hänvisning till allemansrätten och menade att det stred mot denna samt reglerna för naturreservat att ta betalt för att tillåta allmänheten tillträde till en del av skogen. Allemansrätten ansågs ha åsidosatts för kommunens kommersiella intressen och A.P yrkade också på att det inte fanns någon grund för att avgiftsbelägga just detta skidspår och inte andra, med hänvisning till likställighetsprincipen.

Detta bestreds av Mora kommun och ärendet hamnade i Falu Förvaltningsrätt som menade att kommunen hade rätt att hindra allmänheten från att använda skidspåret om de inte betalade avgiften och att detta inte stod i strid mot några lagar, inklusive allemansrätten.

Förvaltningsrätten angav att eftersom avgiften som inkasseras inte ansågs strida mot självkostnadsprincipen och då det medför en kostnad för kommunen att sköta spåren så faller det inom en kommuns befogenheter att ta ut en avgift och det strider inte heller mot likställighetsprincipen då avgiften bedöms vara till för att täcka kostnaderna för underhåll av anläggningen. Därmed är det tillåtet att avgiftsbelägga vissa spår och inte andra, särskilt då inget hinder för tillträde till terrängen i sig föreligger utan fallet ansågs gälla spåren, inte marken.

A.P valde att ta fallet vidare till kammarrätten i Sundsvall där han ville att kommunens beslut skulle upphävas samt att de skulle vara tvungna att betala tillbaka de avgifter de ditintills hade inkasserat. A.P hänvisade återigen till allemansrätten och påtalade vikten i att slå fast om

avgiftsbeläggande av skidspår är förenligt med konceptet naturreservat och allemansrätten. Kammarrätten valde att inhämta utlåtande från Naturvårdsverket som ifrågasatte kommunens rätt att ta betalt för tillträde till spåret eftersom det är beläget på allemansrättsligt tillgänglig mark. Naturvårdsverket menade att Miljöbalkens 7 Kap. 30 § möjliggör för beläggande av avgift om detta står inskrivet i reservatföreskrifterna, vilket det i detta fall inte gjorde. Dessutom ställde Naturvårdsverket sig tvekan till om det överhuvudtaget hade varit möjligt att inkludera en avgift som reservatföreskrift eftersom ett av syftena med inrättandet av naturreservatet år 1993 var att hålla spåret öppet för allmänheten. Oavsett så ställde sig Naturvårdsverket bakom A.P i det att de bedömde detta som en inskränkning i Allemansrätten. En inskränkning som enligt dem skulle kunna motiveras i vissa fall men inte i detta. De menade också att Mora kommuns motivering av utkrävandet av avgift med att det går till att finansiera omkostnaderna för underhåll av spåret inte höll, då dessa kostnader hade ålagts Vasaloppetsföreningen Sälen-Mora som inte erhöll intäkterna från avgifterna.

Att kommunen inte stod för underhållet var dock något som Kammarrätten inte tog hänsyn till i sitt beslut med hänvisning till 10 Kap. i 1991 års Kommunallag enligt vilken nya argument som har förts fram efter överklagandetidens utgång inte får beaktas. Detta hade nämligen A.P inte framfört i Förvaltningsrätten. Kammarrätten konstaterade att det inte finns någon lagstiftning eller författning som reglerar uttagande av avgift i naturreservat och att huruvida avgiftsuttag är tillåtet beror på reservatets föreskrifter i vilka det inte stod något om avgifter. A.P: s framförda argument om att reservatet inrättades med det uttryckliga syftet att hålla spåret öppet för allmänheten, vilket Naturvårdsverket också framförde i sitt utlåtande, ansågs av Kammarrätten inte utgöra en omständighet som skulle göra kommunens nya beslut om att avgiftsbelägga spåret olagligt. Detta motiverades genom att det i skötselplanen anges att det huvudsakliga syftet med reservatet är att garantera Vasaloppets fortsatta genomförande.

Kammarrätten bedömde att området som fallet berör omfattas av allemansrätten och att spåret inte borde betraktas som en anläggning eller ett iordningsställt område vilket det enligt dem finns en ”utbredd enighet” kring att dessa inte omfattas av allemansrätten. Allemansrätten innebär fri tillgång till de områden som omfattas av den vilket spåret gör men kammarrätten tolkade avgiften som att den inte gällde tillträde till området utan användande av spåret vilket de menade är en tjänst som erbjuds av kommunen. Eftersom Mora kommun uppgav att det är tillåtet att korsa spåret och att åka skidor i området så länge inte spåret används så bedömdes det inte hindra tillträde till området som omfattas av allemansrätten.

Överklagandet avslogs av Kammarrätten då deras bedömning var att kommunen inte hade brutit mot någon lag eller författning i och med sitt beslut. De nämner att de bestämmelser som finns gällande allemansrätten inte är tydliga nog för att ge stöd åt A.P: s talan. Yrkandet om att kommunen skulle bli tvungna att betala tillbaka de avgifter de redan tagit ut avvisades.

A.P valde att överklaga detta till Högsta förvaltningsdomstolen där han också yrkade på att Naturvårdsverket skulle ange sitt yttrande. Denna gång var hans huvudsakliga argument att kommunens beslut stred mot naturreservatets föreskrifter då det inte står något om avgift i dessa och att beslutet strider mot reservatets syfte. A.P anförde att Kammarrätten enligt honom har baserat sitt beslut endast på huruvida uttagande av avgift strider mot lagstiftningen eller författning. Därför behöver Högsta förvaltningsdomstolen ompröva fallet. A.P påstod att Kammarrättens förfarande skulle innebära att sedvanerätt aldrig skulle behöva beaktas vid kommunala beslut. Kammarrätten prövade saken med utgångspunkt i kommunallagen och fokuserade på vilka befogenheter kommunen har. Detta skulle enligt A.P ge en alltför snäv bedömning av konflikten, som han menade är densamma oavsett om en myndighet är markägare eller inte. A.P ansåg att fallet egentligen borde tillfallit en allmän domstol då konflikten sett från hans perspektiv är huvudsakligen civilrättslig; att det rör sig om ett överklagande av ett kommunalt beslut beror på hur begränsandet av allemansrätten har kommit till i just detta fallet. A.P anförde också att spåret inte bör räknas som en anläggning, vilket han medgav skulle falla utanför allemansrätten, som stöd till detta har han bl.a. Naturvårdsverkets utlåtande. Han nämnde också att det i Norge strider mot allemansrätten att ta betalt för nyttjande av skidspår.

Mora kommun anförde som sitt försvar att iordningsställande och underhåll av spåret samt de anläggningar kopplade till det utgör en betydande utgift för kommunen och att det är det som avgiften handlar om, inte om att avgiftsbelägga en tillåten allemansrättslig aktivitet. De använder det faktum att reservatföreskrifterna inte nämner något om avgift som ett argument för att det därmed är tillåtet, till skillnad från A.P som påstår det motsatta. Kommunen nämnde att avgiftsuttag för anläggningar är vanligt i nationalparker och naturreservat och att det inte finns något generellt förbud mot detta. De menade att om anläggningen/tjänsten utgör tillåten markanvändning så skulle det stå i konflikt med egendomsskyddet att hindra ägaren att ta betalt.

Högsta förvaltningsdomstolen hänvisade till Miljöbalkens 7 Kap. som gör det möjligt att besluta om ytterligare inskränkningar om det krävs för att ett reservat ska kunna uppnå sitt syfte. De betraktade kommunens beslut som en ny föreskrift som har lagts till vilket därmed

gör att beslutet ska överklagas hos Länsstyrelsen enligt MB 19 Kap. 2 §. De avvisade därför A.P: s överklagande gällande avgiftsuttag i naturreservatet men prövade saken som den gäller på övrig mark. Det anses tillåtet att ta ut en avgift för nyttjande av anläggning på allemansrättsligt tillgänglig mark. Majoriteten i HFD var av uppfattningen att skidspåren borde räknas som en anläggning på grund av det omfattande arbete som kommunen lägger ner på dessa. De fann inte heller att denna begränsning hindrar allmänheten från att ha tillgång till området i övrigt eller att färdas över det och därmed blev överklagandet avslaget. Två av justitieråden var skiljaktiga i det de inte ansåg att spåren skulle räknas som en anläggning, dels för att de är skidspår men också för att de sträcker sig över ett större område. Enligt dem borde överklagandet ha bifallits.

4.2 NJA 1996 s. 495

En person, K.Y, har en affärsverksamhet på sin fastighet som består av att hyra ut kajaker och gummiflottor som används till forsränning. Fastigheten ligger i närheten av en naturskön fors som är belägen på grannfastigheten. Verksamheten grundar sig på att K.Y: s kunder genom allemansrätten färdas på vattendraget och omkringliggande delar av fastigheten för att ta sig till forsen. Ägaren till grannfastigheten, P.N, motsätter sig detta och vill att det ska upphöra.

Enligt P.N arrangerar den svarande friluftsesor för danska turister som varje år har runt 6000 deltagare. Denna verksamhet har pågått i ca 15 års tid och drivs i kommersiellt syfte.

Inkomsten kommer från uthyrning av utrustningen och lektioner som ges av instruktörer.

Dessa lektioner och samtliga aktiviteter är förlagda på P.N: s fastighet så hela K.Y: s inkomst från detta företag förutsätter att allemansrätten gör det tillåtet att nyttja annans fastighet på det här viset. Anledningarna till varför P.N vill att forsränningsverksamheten ska upphöra är bl.a. att forsbranterna skadas när turisterna klättrar tillbaka till utgångspunkten och att

fiskbeståndet påverkas negativt då den intensiva aktiviteten stör fiskens lek. Dessutom innebär så många personer på P.N: s mark ett stort störningsmoment som också hindrar

honom från att själv nyttja forsen och omgivande marker och fiske blir omöjligt att bedriva.

P.N menar att K.Y: s verksamhet inte omfattas av allemansrätten då K.Y i kommersiellt syfte tar sig rätten att nyttja P.N: s mark för egen vinning genom att kanalisera ett stort antal människor till en fastighet som inte är hans. Detta kräver enligt P.N markägarens tillstånd, vilket han inte givit. Inte heller har K.Y frågat honom om hans medgivande. P.N motsätter sig

inte ett ”normalt” nyttjande av allemansrätten, d.v.s. att enskilda personer på eget bevåg och i

friluftssyfte befinner sig på hans mark och sysslar med försränning. Enligt P.N härrör de flesta av personerna som besöker hans fastighet från K.Y: s företag.

På grund av att K.Y saknar markägarens tillstånd och att verksamheten orsakar betydande olägenhet samt skadar fastigheten på ett sådant sätt som en överstiger vad en fastighetsägare ska behöva tåla på grund av allemansrätten så yrkade P.N på ett förbud för K.Y att fortsätta med försränningen på P.N: s fastighet. Han yrkade dessutom på att detta förbud skulle förenas med ett högt vitesbelopp.

K.Y motsatte sig förbudet och försvarade sig med att hans verksamhet inte sker på grannfastigheten. Det han sysslar med är uthyrning av kajaker och utrustning och detta sker på hans egen fastighet så det behövs därmed inget medgivande från P.N. Han hävdade att instruktören är anställd av säkerhetsskäl för kunderna. Inte heller anordnar han resor eller boende, men enligt honom tältar de flesta av gästerna på hans mark. Enligt honom anvisar han inte sina kunder till P.N: s fastighet eller marknadsför uthyrningen på det viset men han delar ut broschyrer med information om friluftslivet i området tillsammans med information om sin verksamhet. Därför bör han inte betraktas som organisatör av försränningen. K.Y bestrider påståendet att forsbranterna har raserats och att fiskebeståndet har påverkats som kraftigt överdrivet. Dessutom menar han att bara ca 30 % av turisterna kommer från hans verksamhet.

Under rättegången framkom det från P.N att han har haft tidigare överenskommelser med K.Y avseende tidsbegränsningar av försränningen samt att han under 2 års tid fick betalt för att upplåta delar av sin fastighet till tältplatser och parkeringar. Dessa överenskommelser har sedan dess upphört p.g.a. att K.Y brutit sin del av avtalet och att verksamhetens omfattning har förändrats. Enligt P.N anländer busslaster med turister till platsen och K.Y tar bra betalt för detta. P.N hävdade att han vet att de kommer från K.Y: s företag då han har pratat med dem och känner igen utrustningen de använder. Han betonade återigen att försränningen orsakar skada på både laxbeståndet och omgivande natur. Det är t.o.m. fara för att träd kan falla ner i forsen då rötterna har blottats av all aktivitet i området. P.N ansåg att sättet som hans fastighet nyttjas på är att likställa med ett servitut och inte vad som faller under allemansrätten.

Ett antal vittnen som Tingsrätten hörde; en marinbiolog, sportfiskare och boende i området gör dels gällande att försränningen har påverkat mängden fisk och även jaktmöjligheterna till det sämre men också att vegetationen runt om vattnet har skadats. De andra grannarna berättade också att enligt deras observation så härrör turisterna från K.Y: s fastighet.

Tingsrätten ansåg att det som måste prövas är om skador som överstiger vad en fastighetsägare måste tåla p.g.a. allemansrätten har uppkommit som en följd av forsränningen. Det är alltså inte tillräckligt att denna verksamhet idkas utan tillåtelse från P.N även fast K.Y kanaliserar stora mängder människor till P.N: s fastighet. Däremot innebär det faktum att det är K.Y som anordnar dessa aktiviteter att han kan hållas ansvarig för den totala påverkan som aktiviteterna har på området. Även om de enskilda personerna håller sig inom allemansrättens ramar så kan den kollektiva effekten överstiga vad som är tillåtet. Tingsrätten ansåg det som fastställt att K.Y är att betrakta som arrangör och att merparten av turisterna kommer från hans verksamhet samt att olägenheterna är större än vad P.N ska behöva acceptera. De valde ändå att avslå yrkandet baserat på att skadorna och olägenheten bedömdes uppstå vid en viss volym och att P.M inte hade specificerat denna volym. Det hade enligt tingsrätten behövts information om vid vilket antal deltagare eller tid som nyttjandet övergick från acceptabel till inte acceptabel. P.N hade också hävdade att han inte hade något emot att hans mark nyttjas ”normalt” och att han till en början tyckte att det var trevligt att titta på forsränningen. Därför kunde de inte införa ett regelrätt förbud mot K.Y: s verksamhet.

P.N överklagade domen till Hovrätten och tillade till sitt tidigare anförande att det sedan Tingsrättens dom blivit värre. Han hävdar att antalet turister har ökat och att han t.o.m. blivit tillsagd av K.Y: s anställda att han inte får fiska i forsen medan deras aktiviteter pågår. Även vissa arter av växter har försvunnit från området och det går inte att jaga där av säkerhetsskäl. P.N menar att forsränningen sker utan hänsyn till områdets natur då man inte håller sig till de platser som finns för isättning och upptagning av båtarna utan istället förstör hela området.

Hovrätten ansåg liksom tidigare instans att K.Y i kommersiellt syfte utnyttjar sin grannfastighet och att P.N: s möjlighet att själv råda över sin fastighet är begränsad på ett sätt som han inte ska behöva tåla. Efter en syn på platsen kunde också konstateras att vissa skador kring området har uppstått som en följd av forsränningen. Hovrätten instämde i Tingsrättens ogillande av P.N: s argument gällande att en arrangör av en friluftaktivitet inte får kanalisera en grupp människor till någon annans mark utan fastighetsägarens tillstånd. De menar att detta saknar stöd i doktrin och sedvana och att detta inte borde påverkas av att nyttjandet ger ekonomisk vinning för K.Y. De tyckte däremot att det är tydligt att P.N skulle ha rätt till skadestånd om han hade fört en sådan talan. Hovrätten hävdar att en fastighetsägares skyldighet att tåla en viss skada och olägenhet minskar om det gäller en verksamhet som består av ett koncentrerat nyttjande av en viss del av fastigheten där det kan anses vara uppenbart för den nyttjande parten att skador och olägenhet kommer att uppstå. Därmed kan

krav ställas på arrangören att förhindra att dessa skador och olägenheter uppstår och om denne underlåter sig att leva upp till dessa krav bör ett förbud kunna upprättas.

Om en aktivitet kan leda till omfattande skador och olägenhet på annans fastighet och alltså ge upphov till ett skadeståndsanspråk så borde det enligt Hovrätten gå att förebygga detta med ett vitesförbud. De slog fast att K.Y bör ha varit medveten om den påverkan som hans verksamhet har inneburit för markägaren och att han inte gjort tillräckligt för att förhindra detta. Till skillnad från Tingsrättens bedömning så hävdar hovrätten att ett fullständigt förbud mot ett nyttjande är möjligt trots att aktiviteten vore acceptabel upp till en viss nivå. Ett undantag beroende på nivån av nyttjandet är inte obligatoriskt och därför förbjöds K.Y:s verksamhet vid ett vite om 200 000 kr. Skiljaktiga i Hovrätten menade att ett vitesförbud endast kan upprättas för nyttjande som överskrider gränsen för vad fastighetsägaren måste tåla och att eftersom fallet gäller ett totalt förbud så borde Tingsrättens beslut ha bifallits. Annars förbjuder man en allemansrättsligt tillåten aktivitet.

Domen överklagades av K.Y till Högsta domstolen som fastställde Hovrättens dom.

4.3 NJA 1986 s. 637

Två personer med hjälp av ytterligare tre lejda arbetare plockade vitlav i ett område för att sälja i en blomaffär. De plockade rent stora ytor och där laven tidigare hade täckt marken var det nu blottat. De som plockade hade inte fått tillstånd av fastighetsägarna. De gjorde detta med hänvisning till allemansrätten som ger rätt att plocka bär och svamp.

Tingsrätten ansåg att mängden vitlav som plockats inneburit en skada för markägarna som de inte ska behöva tåla p.g.a. att marken skadats då den blivit blottlagd. Frånvaron av laven från de områden där den vuxit innebär en negativ påverkan på jorden, organismer och rötter. Det beräknades att det skulle ta mellan 10 och 20 år för laven att växa tillbaka och för marken att bli återställd. De åtalades handlingar bedömdes inte omfattas av allemansrätten dels eftersom mängden vitlav som plockats var avsevärt högre än vad som kan anses rimligt för personligt bruk samt därför att plockandet skadade naturen vilket inte är tillåtet enligt allemansrätten. De ser inte heller lav som svamp då återväxten skiljer sig mycket.

Därför dömde Tingsrätten de åtalade för stöld och beslutade om skadestånd till de påverkade markägarna.

Domen överklagades med hänvisning till att lavar borde räknas som svampar och därmed vara tillåtna att plocka enligt allemansrätten samt att de åtalade hävdade att det inte var de personligen som utförde plockandet, bortsett från en mindre mängd. De påstår att all den övriga vitlaven plockades av utländska medborgare som de köpte av. Dock så erkänner de att de transporterat dessa personer till platsen och berättat var det fanns gott om vitlav att plocka. Detta ansågs av Hovrätten inte vara tillräckligt för att fria de åtalade för brottet då de räknade den inblandning de haft som tillräcklig för att räknas som skyldiga.

Efter att fallet tagits upp i Högsta domstolen blev de åtalades främsta argument att vitlav inte ingår i den lista över naturalster som är förbjudet att plocka utan markägarens tillstånd som uppges i 12 Kap. 2 § i 1962 års brottsbalk som var den som gällde på den tiden. Om vitlav inte nämns i lagrummet så borde det därmed vara tillåtet att plocka den. HD resonerade som så att eftersom listan över de naturprodukter som radas upp har gamla anor och att lagen dessutom innefattar ”annat sådant som ej är berett till bruk” så är det inte rimligt med en helt motsatsvis tolkning av lagen för att fastställa om tagandet av vitlav är tillåtet eller inte. Istället ska man tolka lagen som att den innefattar det som ansågs ha ett ekonomiskt värde för fastighetsägaren och som dessutom inte växer tillbaka på kort tid. Lagen gör inte heller någon skillnad på mängden som tas av de förbjudna naturprodukterna men det anses av HD självklart att lagen inte ska tillämpas när det gäller obetydliga kvantiteter. Lagen ska uppfattas enligt vad andemeningen med den är, inte en bokstavig tolkning. Då det är tydligt att den stora mängd vitlav som plockats har ett ekonomiskt värde som är enkelt att exploatera och att det dessutom orsakat skada på marken så bedömer HD att handlingen inte omfattas av allemansrätten och därför räknas som stöld.

4.4 MÖD mål nr. M 12283-18

Länsstyrelsen beslutade om att två fastighetsägare skulle tvingas avlägsna ett hinder på en stig på deras fastighet. Hindret bestod av sten och stockar och påstods hindra passage till fots och med barnvagn, cykel och rullstol vilket enligt Länsstyrelsen bryter mot allemansrätten.

Fastighetsägarna överklagade beslutet till Mark och Miljödomstolen.

Fastighetsägarna hävdar att anledningen till att de satt upp hindret är för att hindra motorfordon, främst fyrhjulingar och motorcross, från att köra på stigen då den går mellan två åkrar samt leder upp till bostadshuset. Enligt dem så brukar folk busköra, ofta på nätterna, och köra ut på åkrarna vilket skadar dessa. Dessutom orsakar åkandet med motorfordonen buller

samt innebär en fara för övriga som vistas i området som lekande barn, hundar och personer som rider. De intygar att syftet inte är att stänga ute folk eller hindra någon att ta del av allemansrätten och att hindret är så pass enkelt att kliva över eller gå runt att det bara påverkar motorfordon. Att sätta upp en grind skulle enligt dem inte ha samma effekt då den enkelt skulle kunna öppnas av de som kör. Att hindret också skulle utestänga rullstolsburna eller folk med barnvagnar bemöter de med att stigen är så pass ojämn att den ändå inte är lämplig för framfart med hjul.

De anser att de har rätt att uppföra hindret och att det inte borde omfattas av 26 Kap. 11 § Miljöbalken som förbjuder uppförande av stängsel och hinder som syftar till att hindra allmänheten att få tillgång till områden som omfattas av allemansrätten.

Figur 1. Hindret som uppförts på stigen

Mark och miljödomstolen bedömer att området är av betydelse för friluftslivet och att det uppförda hindret försvårar för allmänheten att få tillträde. 26 Kap. 11 § MB ger rätt att tvinga markägaren att ta bort hinder eller stängsel om det är uppenbart att syftet med det är att stänga ute folk. Det bedömer domstolen att det i detta fall är. Förvisso gäller inte allemansrätten motorfordon men konsekvensen av detta hinder blir att cyklar, barnvagnar och rullstolar inte heller kan ta sig fram där. Därför anser domstolen att Länsstyrelsen beslut om föreläggande av avlägsnande av hindret har grund i lagen och är inte mer ingripande än vad som krävs i detta fallet. Domstolen avvisar därmed överklagandet.

Fastighetsägarna överklagade domen och anförde att de har ett betydande behov av att hindra motorfordon från att köra där för att skydda sin jordbruksmark och att detta behov väger tyngre än att hindret möjligtvis krånglar till det för några med rullstol eller barnvagn. Området är skog och är oavsett hindrets vara eller icke vara i stort sett endast rimligen tillgängligt för fotgängare. Om något så menar de att rullstolsburna, cyklister och personer med barnvagnar i

sådana fall borde gynnas av att buskörande motorfordon hindras tillträde. Hindret är mycket enkelt att kliva över eller gå runt och är enligt fastighetsägarna inte av den typ som åsyftas i 26 Kap. 11 § MB. Dessutom ifrågasätter de att området skulle vara av särskild betydelse för allmänhetens friluftsliv då det är ett vanligt skogsområde bredvid en igenvuxen gammal banvall. Länsstyrelsens föreläggande innehåller dessutom ett fel som gör att det hela blir orimligt då fastighetsägarna ska se till att möjliggöra för passage med rullstol, barnvagn och cykel på det området de bifogat vilket är en 500 m² stor yta. Det skulle innebära att fastighetsägarna görs ansvariga för att underlätta framkomsten i hela det området och inte bara för att ta bort hindret.

Länsstyrelsens ingripande bryter enligt dem mot 26 Kap. 9 § MB då situationen inte kräver det. Hindret tar inte allemansrätten ifrån någon och därmed finns det inget behov av föreläggandet.

Figur 2. Området som är av särskild betydelse för friluftslivet enligt Länsstyrelsen

Mark- och miljööverdomstolen bedömer efter syn på platsen och efter att ha inhämtat yttrande från Naturvårdverket att platsen har betydelse för friluftslivet och att det därför spelar roll att allmänheten har tillgång till det. Hindret som är uppfört kan omfattas av lagen om stängselgenombrott och försvårar för tidigare nämnda kategorier av allmänheten att ta sig fram där. Dock så är hela området ändå så pass otillgängligt för rullstolsburna och barnvagnar att den fördel som det skulle innebära att få bort hindret inte överstiger den risk för skada som finns för fastighetsägarna. Därför bifaller MÖD överklagandet och upphäver Länsstyrelsens föreläggande.

4.5 MÖD 2007:18

En fastighetsägare (L.R) yrkade hos Länsstyrelsen på att ägarna till grannfastigheten (U.L & Ö.L) skulle föreläggas att avlägsna den stenmur som de hade uppfört på vägen vid hans fastighet. Länsstyrelsen avslog hans begäran vilket fick honom att överklaga beslutet i Miljödomstolen.

Till stöd för sin talan så åberopade han allemansrätten då han anser att syftet med muren uppenbart är att hindra folk att använda vägen. Muren går att kliva över för vuxna, dock med visst besvär, men barn, cyklister, rörelsehindrade och människor med barnvagnar hindras effektivt från att passera på vägen. Länsstyrelsen har enligt L.R endast tagit hänsyn till vuxna med god fysik när de avslog hans begäran men allemansrätten gäller för alla. L.R påstår att han inte blivit tillfrågad gällande uppförandet av muren och att den dessutom omringar en transformator vilket gör att reparationer uteblir. Muren hindrar även räddningsfordon som exempelvis brandbilar från att ta sig fram på vägen.

U.L och Ö.L berättar att vägen genom en Lantmäteriförrättning är 2001 överfördes från en vägsamfällighet till deras fastighet och att L.R undertecknat överenskommelser i samband med förrättningen. En ny allmän väg har anlagts längs med en annan sida av deras fastighet.

Miljödomstolen anser att L.R har rätt att överklaga beslutet eftersom den uppförda muren gör så att förbipasserande träder in i hans hemfridszon. Därför kan Länsstyrelsens beslut räknas som att det går L.R emot vilket är den förutsättning som anges i 16 Kap. 12 § MB.

Föreläggande om stängselgenombrott kan meddelas om området som spärras av anses ha betydelse för friluftslivet och om det inte finns något legitimt syfte med hindret, exempelvis att känslig mark skadas eller liknande.

I det aktuella fallet gör Miljödomstolen bedömningen att muren uppförts endast för att utestänga allmänheten från ett område som de menar är attraktivt för friluftslivet. Det finns ingen potentiell skaderisk med att låta allmänheten passera där och vägen ligger en bra bit utanför fastighetens hemfridszon vilket gör att de ändrar Länsstyrelsens beslut och tvingar U.L och Ö.L att ta bort muren vid vite om totalt 20 000 kr.

Detta beslut överklagades och togs upp av Miljööverdomstolen som hänvisade till praxis enligt den gamla Naturvårdslagen som var att en enskild person som inte hade någon särskild rätt till ett markområde inte hade talerätt då de endast driver frågan med allmänintresset som grund. Enligt MÖD kan alltså inte en privatperson överklaga beslut endast utifrån

allemansrättsliga grunder. Därför borde överklagandet ha ogillats av Miljödomstolen. På grund av det upphävdes domslutet och muren fick vara kvar. MÖD prövade inte huruvida stängselgenombrott var påkallat.

4.6 NJA 1949 s. 167

En man, G.L, arrenderade sedan år 1938 en marklott i närheten av sjön Hjälmararen där han byggt ett fritidshus. Mellan den arrenderade marken och sjön låg en landvinningslott som var en del av en större fastighet som ägdes av tre bröder Å. Denna lott låg inte i anslutning till övriga delar av fastigheten som var en gammal gård med tillhörande mark. Från G.L: s sommarstuga gick en stig ner till stranden via bröderna Å:s lott. G.L hade samlat ihop de många stenar som låg på botten vid stranden för att göra det till ett bättre ställe att bada på och sedan anlagt en brygga och en vågbrytare vilket även möjliggjorde att det kunde fungera som en mindre båtplats. Detta hade G.L gjort utan att fråga bröderna Å som tog saken till domstol och yrkade på G.L skulle förläggas att ta bort bryggan och vågbrytaren och återställa stranden till hur det hade sett ut från början.

G.L beskrev anläggandet av bryggan som att han hade placerat de stenar han flyttat åt sidan och sedan på dessa ”lagt ut bräder och ytterst på densamma även placerat en soffa”. Han beskrev lotten som ”smal och mycket stenig samt ganska mindervärdig”. Eftersom fiskerätten utanför lotten tillhörde en annan person menade G.L att han inte behövt fråga bröderna Å och att de inte har något särskild rätt till vattnet. G.L borde enligt honom själv ha rätt att nyttja platsen på detta sätt med hänvisning till allemansrätten. Han var tydlig med att han inte lagt några stenar på land och därmed befinner sig bryggan och tillhörande anordning inte på bröderna Å:s mark. Detta också därför att G.L av innehavaren till fiskerätten utanför hade fått uppfattningen att även strandlinjen omfattades i den rätten. G.L hävdade också att bröderna Å ibland använt bryggan själva och att anordningen var för liten för att räknas som en båthamn.

Bröderna Å anförde att den fiskerätt utanför lotten som de inte själva innehade inte omfattade förfoganderätt över strandområdet och att det därmed var de som ägde beslutsrätt gällande anläggandet av bryggor och liknande. De likställer G.L: s förfarande som en ockupation av deras fastighet och berättar att bryggan även har medfört att andra personer än G.L nyttjar platsen vilket de uppfattar som störande. Allemansrätten kan enligt dem inte omfatta rätten att konstruera anordningar om detta innebär att man alltid måste ta sig dit över någon annans

mark. Enligt bröderna Å fanns en allmän badplats bara 100 meter bort som det var möjligt för G.L att använda i stället.

Hovrätten ansåg att det inte bevisats att bryggan och medföljande nyttjande innebar en betydande olägenhet för fastighetsägarna. De tolkade även yrkandet som att bröderna Å ville få till stånd ett förbud för utomstående att använda deras lott som badplats och för att förtöja båtar. Därför avslogs yrkandet då det skulle ha krävts att deras intressen som fastighetsägare skadats nämnvärt och till en sådan grad att det inte kan anses rimligt med hänsyn till äganderätten.

Bröderna Å överklagade detta till Svea Hovrätt och gjorde tydligt gällande att deras yrkande avsåg anläggandet av bryggan och båthamnen, inte att G.L färdades över deras mark på vägen mellan sin stuga och vattnet. De menade att anläggningen var att likställa med en byggnad och att allemansrätten inte under några omständigheter gav allmänheten rätt att bygga vid annans strand. Detta oavsett om byggandet liksom i detta fall var begränsat i omfattning och den ytan som det tog i anspråk. Detta borde enligt bröderna Å utgöra tillräcklig skada för dem som markägare och frågan huruvida själva nyttjandet i anslutning till anläggningen kan bedömas vara till för stor olägenhet bör vara irrelevant i detta fall. De upprepade att de ansåg G.L: s förfarande som en ockupation av deras mark, inte som det tillfälliga nyttjande som omfattas av allemansrätten. G.L hade enligt sakägarna vid upprepade tillfällen hindrat dem från tillträde till sin egna lott och bland annat satt upp en skylt med texten: ”Privat”. Allt sammantaget agerade G.L enligt dem som att han tagit området i besittning, detta utan någon som helst rätt. Även om domstolen inte bedömer anläggningen som likställt en byggnad så är det faktum att G.L tagit en del av deras fastighet i anspråk, enligt dem ett tydligt överskridande av allemansrättens omfattning.

Svea hovrätt biföll yrkandet med motiveringen att anläggandet av bryggan innebar ett varaktigt besittningstagande vilket en fastighetsägare inte ska behöva tåla enligt allemansrätten. De har dessutom hindrats från att nyttja sin egen mark vilket även det innebär en betydande olägenhet för fastighetsägarna. Därför förelades G.L att ta bort bryggan och återställa platsen till dess ursprungliga tillstånd. Efter att G.L överklagat domen så fastslogs den av Högsta domstolen på samma grund.

4.7 MÖD 2006:59

En person, A-L.G, som ville anlägga en brygga på en obebodd fastighet ansökte om strandskyddsdispens hos Länsstyrelsen. Dispens för bryggan medgavs inte och fallet hamnade hos Miljödomstolen.

A-L.G anförde som stöd för sitt överklagande att hon innehade ett servitut som gav henne rätt att uppföra en brygga på den fastigheten och att det dessutom tidigare hade funnits en brygga på just den platsen vilket järnfästena som fortfarande fanns kvar från den tidigare bryggan vittnade om. Hon menade att bryggan skulle bidra till att fler personer nyttjade platsen till skillnad mot hur det var för tillfället då hon aldrig sett några bada vid platsen. Bryggan skulle alltså främja allemansrätten. Som svar till Länsstyrelsens yttrande om att folk skulle uppfatta bryggan som privat och därmed hålla sig ifrån området, vilket enligt dem var anledningen till att strandskyddet borde återopas i det här fallet, anförde A-L.G att eftersom inget bostadshus fanns i närheten så var risken för det liten. Hon var också beredd att anlägga en flytbrygga istället för en fast brygga med räcken och trädäck för att minska sannolikheten att allmänheten uppfattade bryggan och området som privat. Det skulle också möjliggöra tillfällig natthamn för båtar.

Länsstyrelsen vidhöll sitt avslag gällande dispens av strandskyddet med grund i att bryggan skulle få många att undvika att nyttja stranden vilket de har rätt till enligt allemansrätten. De ansåg att tidigare praxis visar att det inte spelar någon roll om området i fråga nyttjas eller har nyttjats av allmänheten vid tillfället för prövningen, inte heller strandens beskaffenhet avseende dess attraktivitet som badplats. Länsstyrelsen hade inte bristen på båtplatser i området i åtanke när de avtog ansökan om strandskyddsdispens.

Miljödomstolen bekräftade att det bör beaktas huruvida en brygga hindrar eller avhåller andra från att använda stranden när prövning om dispens görs. Med tanke på att platsen för den föreslagna bryggan var obebodd, att den inte skulle påverka miljön på ett negativt sätt och framförallt att det ansågs finnas en sedvanerätt i denna del av landet som ger allmänheten rätt att nyttja andras bryggor så länge dessa inte är i närheten av tomtmark så beviljade Miljödomstolen dispens från strandskyddet.

Länsstyrelsen var missnöjda med upphävandet av deras beslut och vidhöll inför Miljööverdomstolen att dispens för denna brygga enligt deras uppfattning stred mot strandskyddets syfte då den skulle uppföras i ett orört naturområde vars skydd enligt dem är viktigt att uppehålla. Dessutom skulle bryggan förmodligen resultera i att allmänheten väljer

att hålla sig borta från området då Länsstyrelsen hävdade att det inte finns någon sedvana som alla känner till. Eventuella positiva följder av att uppföra en brygga, t.ex. att fler personer vistas i området, kan inte väga högre än att bevara orörd natur då det i sådana fall skulle skapa ett prejudikat som riskerar att omintetgöra strandskyddet. Orörda strandområden tillgängliga för alla är viktiga för allemansrätten. Det finns redan mer utpräglade badplatser med anordningar såsom bryggor, hopptorn och rutschkanor och argumentet att förekomsten av dessa eventuellt resulterar i fler besökare skulle kunna appliceras överallt. Länsstyrelsen ställde sig därmed frågande till huruvida dispens då skall ges i alla dessa fall vilket vore uppenbart fel. Även Naturvårdsverket bifaller Länsstyrelsens yttrande och gör bedömningen att det saknas de skäl som enligt 7 Kap. 18 § MB skulle kunna utgöra skäl för dispens. De förordar en strikt tillämpning av strandskyddet för att skydda allemansrätten.

MÖD upphävde Miljödomstolens dom med hänvisning till att området är allemansrättsligt tillgängligt och att en brygga skulle förändra detta då dels andra inte kan använda bryggan om ägaren är där men framförallt därför att det kommer att uppfattas som privat område, oavsett lokal sedvänja. Strandskyddet bör inte frångås om inte stranden är i anslutning till tomtmark som redan är privat. Möjlig ökad tillgänglighet för allmänheten som en följd av bryggan utgör inte ett skäl för att bevilja dispens.

5. Analys

Slutsatser från respektive dom

HFD 2012:70- Falu förvaltningsrätt:

- Avgiftsuttag strider inte mot allemansrätten eftersom markägaren har rätt att kompenseras för sina utgifter avseende kostnad för underhåll etc.
- Skidspår räknas som en anläggning
- En kommun får ta betalt för nyttjande av en anläggning så länge det inte strider mot självkostnadsprincipen
- Det strider inte mot likställighetsprincipen att vissa spår avgiftsbeläggs och andra inte

HFD 2012:70- Kammarrätten:

- Det är tillåtet att ta ut avgifter inom ett naturreservat så länge det inte hindras av reservatföreskrifterna
- Skidspår utgör inte en anläggning
- Skidspåret är en del i allemansrättsligt tillgängligt område men avgiften för nyttjande av skidspår avser en tjänst, inte tillträde till området
- En kommun har rätt enligt lag att ändra tidigare beslut avseende avgiftsuttag

HFD 2012:70- Högsta förvaltningsdomstolen:

- Beslut gällande ytterligare inskränkningar för naturreservat, t.ex. avgiftsuttag, är möjliga enligt lag och eventuell överklagan skall ske till Länsstyrelsen
- Skidspår kan vara en anläggning beroende på mängden arbete och kostnaden för att tillhandahålla det
- Anläggningar omfattas inte av allemansrätten

NJA 1996 s. 495- Tingsrätten:

- Kanalisering av ett stort antal människor till en viss plats i kommersiellt syfte är förenligt med allemansrätten
- En verksamhetsidkare behöver inte få tillstånd från fastighetsägaren
- Åverkan på en fastighet till följd av en verksamhet får inte överstiga vad som anses vara en rimlig nivå. Fastighetsägare är skyldiga att tåla olägenhet för sig själva till en viss gräns.
- Arrangören av en verksamhet är att betrakta som ansvarig för den kollektiva effekten av sagda verksamhet. Någonting som för vardera individ är tillåtet enligt allemansrätten kan falla utanför denna om det uppstår en aggregerad påverkan.
- Bara den delen av nyttjandet/verksamheten som överstiger gränsen för vad som anses skäligt kan föreläggas med förbud. Det går inte att förbjuda en hel verksamhet om denna kan utövas så att de negativa åverkningarna inte blir för stora

NJA 1996 s. 495- Hovrätten:

- Kanalisering av ett stort antal människor till en viss plats i kommersiellt syfte är förenligt med allemansrätten
- Det har betydelse att verksamheten är organiserad så att nyttjandet är koncentrerat till ett specifikt område. Gränsen för vad fastighetsägaren måste tåla är lägre i sådana fall.
- Det går att förbjuda en verksamhet i sin helhet om det på goda grunder antas att verksamheten kommer att leda till skador på fastigheten som inte behöver tålas om den får fortsätta.

NJA 1996 s. 495- HD:

- Det är tillåtet att nyttja allemansrätten i kommersiellt syfte om fastighetsägaren inte behöver lida nämnvärd skada, hemfriden störs eller naturlivet skadas.
- Arrangören av en verksamhet är att betrakta som ansvarig för den kollektiva effekten av sagda verksamhet. Något som för vardera individ är tillåtet enligt allemansrätten kan falla utanför denna om det uppstår en aggregerad påverkan
- Det går att förbjuda en verksamhet i sin helhet om det på goda grunder antas att verksamheten kommer att leda till skador på fastigheten som inte behöver tålas om den får fortsätta.

NJA 1986 s. 637 (samtliga instanser är överens):

- Det är inte tillåtet att plocka naturprodukter på ett sätt som skadar marken eller försämrar de ekonomiska förutsättningarna för fastighetsägaren (Tingsrätten)
- Arrangör av olovligt plockande är ansvarig och kan straffas även om denne inte själv deltagit i plockandet (Hovrätten)
- Det är inte korrekt att avgöra vad som är tillåtet enligt allemansrätten genom en strikt motsatsvis tolkning av lagen (HD)
- Plockning av obetydliga mängder ska inte beivras (HD)
- Om naturprodukterna har ett ekonomiskt värde och plockandet skadat marken ska det räknas som stöld (HD)

MÖD mål nr. M 12283-18:

- Det är inte tillåtet att upprätta ett fysiskt hinder på en väg eller liknande för att hindra obehöriga motorfordon från att ta sig fram (Länsstyrelsen i Stockholms län, Mark och miljödomstolen)
- Hinder likt det i *Figur 1* omfattas av lagen om stängselgenombrott (26 Kap. 11 § MB) (MÖD)
- Fastighetsägarens intresse i att det finns ett hinder ska vägas mot allmänhetens intresse i att enkelt komma fram till allemansrättsligt tillgängligt område. Det finns fall då fastighetsägarens intresse väger tyngre (MÖD)

MÖD 2007:18:

- Miljödomstolen bedömer att den överklagande parten är sakägare medan MÖD inte gör det.
- Fastighetsägarens intresse i att det finns ett hinder ska vägas mot allmänhetens intresse i att enkelt komma fram till allemansrättsligt tillgängligt område. Det finns fall då fastighetsägarens intresse väger tyngre (Miljödomstolen)
- En enskild person utan specifik koppling till den aktuella marken har inte rätt att överklaga beslut på enbart allemansrättsliga grunder

NJA 1949 s. 167:

- Det är tillåtet att anlägga en brygga i anslutning till annans mark så länge det inte orsakar betydande olägenhet för fastighetsägaren (Hovrätten)
- En brygga på annans mark kan innebära en betydande olägenhet för fastighetsägaren (Svea Hovrätt)

MÖD 2006:59:

- Allmänhetens tillgång till en brygga är avgörande om strandskyddet ska frångås vilket kan göras (Miljödomstolen)
- Bryggor får inte uppföras i anslutning till orörda områden (Länsstyrelsen, Naturvårdsverket)
- Allemansrätten väger tyngre än servitutsrätt för anläggande av brygga (MÖD)

6. Diskussion

Går det att dra slutsatser om allemansrättens begränsningar/utsträckning utifrån de rättsfall som har behandlat dessa frågor och vilka är dessa i sådana fall?

I de rättsfall som har studerats framgår det hur de olika rättsinstanserna har resonerat kring allemansrättens omfattning och vad det innebär för det aktuella fallet. Domstolarna hänvisar till de begränsade bestämmelser som går att utläsa från lagen och presenterar sin tolkning av dessa. En regel som återfinns i flera av fallen är principen om att fastighetsägaren måste acceptera en viss nivå av besvär eller olägenhet som en följd av allemansrätten och vice versa att allemansrätten inte skyddar nyttjande som överstiger detta toleranskrav. Denna regel finns inte i någon lag eller författning men antas gälla av rättstolkarna och visar hur allemansrätten vägs mot äganderätten. Var denna nivå går är dock domstolarna oense om. Även om detta lagstadgades så vore det fortfarande till mycket stor del domstolarnas bedömning av det aktuella fallet som skulle avgöra hur bestämmelsen tillämpas.

En annan sak som framgår av några av domarna är att ett kommersiellt utnyttjande av allemansrätten är tillåten så länge det inte överstiger tidigare nämnda nivå som fastighetsägaren måste tåla. I fallet **NJA 1996 s. 495** är det intresse som skyddas för fastighetsägaren inte primärt av ekonomisk natur, även om han inkluderar som argument en möjlig svårighet med att sälja fastigheten på grund av den kommersiella verksamheten. Istället handlar det om att fastighetsägaren bedöms begränsas betydligt gällande dennes möjlighet att själv använda och fullt ut råda över sin fastighet. Detta till skillnad från **NJA 1986 s. 637** som snarare gäller en ekonomisk skada som åsamkats fastigheten till följd av en kommersiell verksamhet. I det fallet bedömdes förfarandet som stöld eftersom ett avlägsnande av laven innebar att fastighetsägaren fråntas möjligheten att sälja denna om så skulle önskas. Detta och det faktum att marken skadades till följd av nyttjandet vilket också fastställs som förbjudet, som nog de flesta personer redan vet. Båda dessa fall berörde allemansrättens utsträckning från en kommersiell utgångspunkt när det är allmänheten som tjänar pengar på marken. **HFD 2012:70** behandlar liknande fråga från andra hållet och tyder på att en fastighetsägare i vissa fall kan stänga ute folk från mark som de egentligen har rätt att beträda enligt allemansrätten. I dessa fall blev det slutgiltiga utfallet att fastighetsägaren fick rätt och i just de konflikterna ansågs äganderätten väga tyngre än allemansrätten.

Hur konsekventa är domar som behandlar allemansrättsliga frågor?

Det motsatta kan sägas om Hovrättens dom i **NJA 1949 s. 167** då de inte fann skäl nog att hindra allmänheten, i detta fall en person, från att anlägga en brygga på annans mark. Också MÖD:s dom i det andra fallet med en brygga (**MÖD 2006:59**) sätter allemansrätten framför ett enskilt intresse. Visserligen var sakägaren i det fallet inte ägare till fastigheten som bryggan skulle byggas på men var ägare till ett servitut som gav henne den rätten.

I **NJA 1949 s. 167** anses uppförandet av bryggan utgöra ett allmänt intresse medan i **MÖD 2006:59** så är det bryggans frånvaro som har betydelse för allemansrätten. En stor skillnad mellan dessa fall är att strandskyddet inte fanns på den tiden då **NJA 1949 s. 167** avgjordes.

NJA 1949 s. 167 och **MÖD 2006:59** visar också den skillnad i uppfattning mellan olika instanser som prövar samma fall och som förekommer i flera av de andra fallen och visar på otydligheten i allemansrätten. Den högre domstolarnas utslag får anses vägledande men inte alla fall kommer att överklagas och tas upp i högre instans. Dessutom kan det inte sägas att de högsta instansernas domslut i alla fall är konsekventa gentemot varandra. Det mest anmärkningsvärda är MÖD:s resonemang i **MÖD 2007:18** då de ogillar sakägaren på den grund att han baserar sin talan endast på allemansrätt. Därför prövade de inte saken och avslog yrkandet. Det går helt tvärtemot så gott som samtliga andra fall då om samma resonemang applicerats på dessa så skulle de lagts ner direkt. Frågan som uppstår är vem eller vilka som i sådana fall kan föra en allemansrättslig talan? Måste det vara ett stort antal människor? Kommunen? En allemansrättslig konflikt förutsätter rimligtvis att den ena parten inte har någon övrig rätt (äganderätt, servitut etc.) till marken som konflikten berör. Så om det förhållandet resulterar i att konflikten inte kan tas upp i domstol så skulle fastighetsägaren indirekt ges rätt i varje fall. Samma domstol prövade 13 år senare ett liknande fall på samma grunder, skillnaden var att Länsstyrelsen var den part som representerade allmänheten (**MÖD mål nr. M 12283-18**). Länsstyrelsen använde samma argument som den ogiltigförklarade sakägaren i **MÖD 2007:18** och hänvisade liksom honom bara till allemansrätten. Dessutom var de vars allemansrättsliga intressen de förment representerade högst hypotetiska då det förefaller ytterst osannolikt att rullstolsburna och folk med barnvagnar hade ett sådant betydande behov att ta sig fram på just den stigen i ett oländigt och igenvuxet skogsområde.

Allemansrätten ska omfatta både rättigheter och skyldigheter men samtliga fall berör situationer då just rättighetsdelen åberopas och det är den som domstolarna måste besluta om vad avser begränsningar. I några av fallen är det markägaren som tar konflikten till domstol för att rättigheterna anses ha överträtts och i de andra så kräver sakägaren att denne ska kunna

få det som sakägaren uppfattar som sin rätt utifrån allemansrätten. Men inte ett enda fall behandlar ett mål som huvudsakligen berör allmänhetens skyldigheter. Det visar ändå att hur allemansrätten tillämpas väger över till markägarens nackdel. Alltså att utgångspunkten är att markägaren ska göra ganska stora eftergifter, med det sagt så innebär det dock inte att markägaren aldrig kan få rätt vilket flera av fallen visar.

MÖD 2007:18 visar att allemansrätten ibland åberopas för andra skäl än en allemansrättslig konflikt, kanske för att det argumentet tros väga starkare i vissa fall. Vad sakägaren L.R egentligen vill är att få bort muren som har uppförts bredvid hans staket men använder allmänhetens behov av att kunna tillträda området som vägen leder till som skäl. Den här gången avslogs hans talan, dock av en annan anledning, men det tyder ändå på att domstolarna måste göra en rimlig bedömning av parternas motiv. På liknande vis så försöker K.Y i **1996 s. 495** att utnyttja någon form av kryphål då en stor del av hans försvar går ut på att förneka kopplingen mellan hans verksamhet och den berörda fastigheten då uthyrningen sker på K.Y: s mark samt att låtsas som att turisterna inte har någonting med honom att göra då han hävdar att det inte går att bevisa att de utnyttjar grannfastigheten genom hans försorg. Om inte domstolarna behandlar fallen på ett pragmatiskt sätt där de läser människors motiv och inte låter dessa komma undan med dåliga ursäkter så kommer allemansrätten bara utnyttjas ännu mer i framtiden.

MÖD mål nr. M 12283-18 tillsammans med **HFD 2012:70** visar ändå att fastighetsägaren i vissa fall kan stänga ute allmänheten från ett område som egentligen omfattas av allemansrätten, både för att skydda sin mark och för att kunna tjäna pengar. Hovrättens och HD:s bedömning i **NJA 1996 s. 495** visar liksom MÖD:s dom i **MÖD mål nr. M 12283-18** att det går att vidta en åtgärd i förebyggande syfte för att skydda äganderätten.

Kan dessa rättsfall utgöra bestämmelser i brist på en lagstadgad definiering av allemansrätten?

Gällande frågan om de här rättsfallen kan utgöra en grund för framtida allemansrättsliga konflikter så är det av stor vikt att Sverige inte har ett Common law system vilket då gör att domstolarna i sin framtida bedömning inte kan tvingas följa de prejudikat som har etablerats vilket skillnaden i dessa domar visar. De skulle kunna utgöra en vägledning för rättstolkaren men problemet är dels att då det finns så pass få tidigare fall så är det inte alls säkert att något av dem vore applicerbart på ett framtida fall. Dessutom så är det som tidigare nämnts raka motsägelser mellan domstolarnas utslag, t.ex. avseende om skidspår är en anläggning eller om

ett förbud kan föreläggas för en hel verksamhet (**HFD 2012:70 & NJA 1996 s. 495**). På grund av det så kan nog inte allmängiltiga slutsatser dras från domslut eller resonemang i enskilda fall. Det är först sådana regler och principer som tillämpas genomgående som kan anses vara tydliggjorda eller befästa i någon mening även fast de givetvis inte har samma tyngd som om de vore nedskrivna i lagen. Det är det problemet som uppstår när en ganska omfattande rättighet som allemansrätten inte är definierad utan baseras på sedvana och diffusa tolkningar. Särskilt då den i många fall står i konflikt med äganderätten som är helt grundläggande för rättsordningen och ekonomin.

7. Slutsats

Uppsatsen har visat att det finns stora skillnader i hur domstolarna tolkar allemansrätten och att det i många fall finns rena motsägelser. Vilket utfallet blir beror egentligen helt på vilken domstol som beslutar i fallet och med det menas vilka personer som utgör den vilket visas av att samma domstol kan tillämpa allemansrätten olika från fall till fall och att det i flera av fallen fanns skiljaktiga justitieråd. Alltså kan det inte anses säkert att till exempel MÖD åtminstone kommer att vara konsekventa gentemot sig själva, än mindre mellan olika instanser. Det är dock inte konstigt att det blir så när inte allemansrättens innebörd är definierad eller dess omfattning och avgränsningar bestämd i lag. Hur allemansrätten kunde skrivas in i Grundlagen utan att göra detta är svårt att förstå, särskilt i ett land som Sverige med omfattande byråkrati där det mesta ska åtföljas av omfattande utredningar och dokumenthögar. Det är inte domstolarna som stiftar lagar så detta faller på lagstiftaren, dvs. riksdagen, som nog kommer att behöva ta itu med detta i framtiden när allemansrättsliga konflikter förmodligen kommer att bli alltmer vanliga. Det är inte rättssäkert att det skiljer sig så mycket mellan domstolarna och innebär dessutom en stor kostnad om parterna i en konflikt vet om detta då de kommer att vilja ta fallet vidare genom samtliga instanser.

Att allemansrätten kan utnyttjas i kommersiellt syfte är också något av ett mysterium men det tycks domstolarna vara överens om. Det verkar inte rimligt även om det inte överstiger den otydliga nivån för större skada än vad fastighetsägaren måste tåla. Fastighetsägaren äger marken och borde ha ensamrätt i det avseendet. Allemansrätten är till för att alla ska kunna röra sig i naturen, plocka bär och svamp för eget bruk och genomföra friluftaktiviteter, inte för att ha en begränsad äganderätt över marken vilket gör att vissa personer kommer att roffa åt sig det de kan. Då blir det i praktiken så att både fastighetsägaren och vilken annan person som helst båda har en begränsad äganderätt till marken, även om deras anspråk väger olika tungt. Marken har köpts och betalats för och äganderätten bör inte begränsas mer än nödvändigt.

Allemansrätten åberopas framförallt när någon vill inkräkta på fastighetsägarens rätt. I de flesta av rättsfallen som har behandlats i den här uppsatsen så skulle konflikten aldrig uppstått om folk visade hänsyn och respekt, dels mot fastighetsägaren men också mot naturen och mot andra människor som vill ta del av allemansrätten. När någon tar allt till sig själv lämnas inget kvar till de andra. Allemansrätten är viktig och någonting att vara rädd om och missbrukande av den kan leda till att den kanske inte finns kvar för framtida generationer.

Källor

24 kap. 11 § 1864 års strafflag

Ahlström, I. (2008). *Allt om allemansrätten: ett svenskt kulturarv*. Friluftspanering Stockholm

Bengtsson, B. (1966). *Allemansrätt och markägarskydd* (2:a upplagan). Norstedts

Campion, R., & Stephenson, J. (2014). Recreation on private property: landowner attitudes towards allemansrätt. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure & Events*, 6(1), 52–65.

Chen, J., Yun Huang, Y., Wu, E., Ip, R., & Wang, K. (2023). How does rural tourism experience affect green consumption in terms of memorable rural-based tourism experiences, connectedness to nature and environmental awareness?. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 54, 166-177.

Eklund, S., & Rembe, A. (2011). *Juridiska ord och begrepp*. Stockholm: Karnov group.

FN (2014, 29 maj). The human right to water and sanitation.
https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml

Förslag till lag om rätt till bärplockning. (1915). *Östgötaposten*-5 februari 1915.

HFD 2012:70

Holmberg, H. (1961) *Lagen och naturen: om allemansrätten, tillåtet och förbjudet i skog och mark*. Forum

Holmbäck, Å., & Wessén, E. (Red.). (1943). *Svenska landskapslagar –Ser. 4, Skånelagen och Gutalagen*. AWE Gebers förlag

La Mela, M. (2014). Property rights in conflict: wild berry-picking and the Nordic tradition of allemansrätt. *Scandinavian Economic History Review*, 62(3), 266–289.

Mortaleza, R. (1997). The right of public access in Sweden. *Annals of tourism research*, 24(3), 609-623.

MÖD 2006:59

MÖD 2007:18

MÖD mål nr. M 12283-18

NJA 1949 s. 167

NJA 1986 s. 637

NJA 1996 s. 495

SOU 1940:12

Stens, A., & Sandström, C. (2014). Allemansrätten in Sweden: A Resistant Custom. *Landscapes*, 15(2), 106-118.

Åström, Å. (1899). *Om svensk vattenrätt*. Norstedts